

Néhány érdekesség a GDP lokalizációjáról

SZERZŐ: Dusek Tamás egyetemi tanár / Széchenyi István Egyetem

A gazdasági teljesítmény számbavételére vonatkozó egyik leggyakrabban hivatkozott mutató, a bruttó hazai termék (GDP) egyik gyakori kritikájaként hangzik el, hogy egy ország GDP-je (mint termelési mutató) és lakosainak a jövedelme (GNI) között számottevő különbség lehetséges. Egyrészt a külföldi vállalkozások tőkejövedelmei, másrészt a külföldi munkavállalás miatt. Mindkét esetre számos példát találunk. A fejlettebb országok közül Írországból a külföldi tőke magas aránya eredményezi a GDP és jövedelem 15–20%-os különbségét, Luxemburgban pedig a naponta az országba ingázó külföldi munkavállalók miatt 30–35%-kal kisebb a jövedelem a GDP-nél. Írország termelési mutatói emellett a gazdasági mutatók alakulását modellezni kívánó kutatók számára kellemetlen módon, évről évre nagy ingadozást mutatnak néhány nemzetközi vállalkozás (köztük technológiai és repülőgépeket lízingelő cégek) adóoptimalizációja miatt: 2015-ben az ír GDP 26,3%-kal, a GNI 18,7%-kal növekedett.

Ahogy a területi egységek méretét elkezdjük csökkenteni, úgy az országos szinten megfigyelhető eltéréseknél sokkal lényegesebb különbségeket találunk, valamint számos további, a gazdasági tevékenység lokalizációjával kapcsolatos módszertani nehézségbe is ütközünk. Ezek röviden a következőkben foglalhatók össze.

1. Országos szint alatt elvi okok miatt oszthatatlan tevékenységek, mint például a külügyek intézése és a honvédelem.

2. Több telephelyes szervezetek értéktöbbletének területhez rendelése. Ez a nemzetközi vállalkozásoknál országos szinten is érzékelhető probléma jelentkezik az országban belüli hálózatban működő (például bankok, biztosítók) vállalkozásoknál és a több telephellyel rendelkező feldolgozóipari cégeknél. Ezek a vállalkozások rendszerint a legnagyobbak közé tartoznak, vagyis a probléma kezelésének módja erőteljesen befolyásol-

hatja a statisztika által kimutatott területi arányokat. Értéktermelésük az egyes telephelyek és ezáltal a területi egységek közötti felosztásának az egyik problémája, hogy a vállalkozáson belüli elszámoláshoz nem a piaci értéktétel alapján képződik, hanem egyéb módon, a vállalatban belül képezik. Az értéktöbblet területi felosztása többnyire a keresetek alapján történik.

3. Országos szint alatt a területközi mozgás miatt nem lokalizálható tevékenységek. Ide tartozik a régióhatárokon átvélt közlekedés, távközlés, posta, az energiaipar elosztási része. A GDP lokalizációja ilyenkor a telephelyek alapján történik. Több telephely esetén a telephelyek közötti felosztás előző pontban már érintett problémájával is meg kell küzdeni.

4. A lokalizációs probléma negyedik típusa, amikor a vállalkozás – a telephelyek számától függetlenül – tevékenységének egy részét telephelyen kívül végzi. Az építőipar a legjellemzőbb példa, ahol maga a tevékenység szó szerint is vándorolhat, de számos más példát is találunk a legkülönbözőbb szolgáltatásoknál: javítás, karbantartás, betegszállítás, állategészségügy, versenysport, filmgyártás, hírügynökségek munkája stb.

5. Területen kívüli tevékenységek. Az első ponthoz elviekben hasonló, de a tengereken és a levegőben végzett gazdasági tevékenységekre vonatkozik, mint például a tengeri kőolaj-kitermelés és a halászat. Ezek régióhoz rendelésének módja nagyban befolyásolja egyes országoknak a statisztika által kimutatott területi különbségeit.

Ezekre a lokalizációs problémákra rakódhatnak a tulajdonosok lakóhelye és a termelés helyének a különbségei, valamint a munkaerő mozgása miatti lokalizációs kérdések. Budapest a foglalkoztatottak napi szintű ingázásából a legutóbbi népszámlálás alapján 146 ezer fős többletbe jut, ami jelentős mértékben hozzájárul a lakónépességre számítva

kimagasló egy főre jutó GDP-jéhez. Ha ezen munkaerő által realizált jövedelemmel korrigálnánk Budapest GDP-jét, akkor az az országos átlag 30–35%-ával csökkenne, míg Pest megyéé 30–35%-kal, Komárom-Esztergom és Nógrád megyéé nagyjából 10%-kal, Fejér megyéé 5%-kal növekedne.

Magyarországon a megye a legkisebb egység, amelyre létezik területi GDP-becslés. Már ez is akkora méret, amelynél néhány domináns nagyvállalat aktuális üzletmenete meghatározó jelentőségű lehet. Például a paksi atomerőmű 2-es blokkjának 2003. áprilisi 10-i balesetét követő leállítása 2002-ről 2003-ra 5%-os GDP-csökkenést okozott Tolna megyében. Fejér megye fajlagos GDP-je 2000-ről 2001-re 8,6%-kal esett vissza, döntően az IBM kivonulása miatt. A több zöldmezős beruházással megerősödő Komárom-Esztergom megye 2003-as 21,1%-os növekedése viszont kiugróan magas volt.

Járási, különösen pedig települési szinten még extrémebb, évről évre bekövetkező ingadozásokkal, valamint a jövedelem és a GDP még nagyobb különbségeivel találkozhatnánk, ha lennének ilyen szintű GDP-becslések. Például a kékkúti ásványvíz palackozóüzeme 110 embert foglalkoztatott 2015-ben, miközben Kékkút összlakossága mindössze 72 fő volt. Az üzemnek köszönhetően a kisközség egy lakosra jutó GDP-je az országos átlag nagyjából 10-szeresét éri el, amivel Kékkút a világ „legfejlettebb” „országa” lehetne. Pedig maga az üzem nem különösebben tőkeintenzív egy atomerőműhöz vagy egy kőolaj-finomítóhoz képest.

A lokalizációs nehézségek egyik tanulsága, hogy nem lenne sok értelme települési szintű GDP-t számítani. Ha lennének ilyen adatok, akkor azok értelmezésénél figyelemmel kellene lenni az előzőekben vázolt lokalizációs problémákra, ahogyan ez az ingázás miatt a Budapest méretű területi egységeknél is szükséges lenne.